

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

H.S.H. PRINCESS LAKSAMILAWAN'S PREEDALAI COMPANY

Miss Pratthana Junsiriwatthanawong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Thai Dance

Department of Dance

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

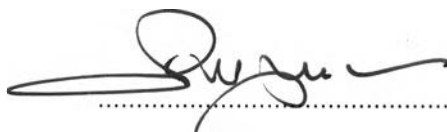
Academic Year 2004

ISBN : 974-17-5956-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์   ละครคณะปรีดาลัยของพระนางเธอลักษมีลาวัณ
โดย   นางสาวปรารถนา จุลศิริวัฒนวงศ์
สาขาวิชา   นาฏยศิลป์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา   อาจารย์มาลินี อาชายุทธการ

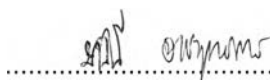

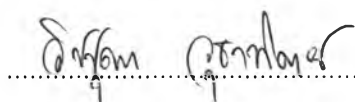
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

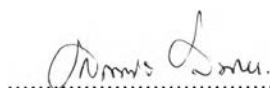

..... คนบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชาญนรงค์ พรุ่งโรจน์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. สूरพล วิรุฬห์รักษ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์มาลินี อาชายุทธการ)

..... กรรมการ
(อาจารย์วิษชุดา วุฒาทิตย์)

..... กรรมการ
(อาจารย์สถาพร สันทอง)

นางสาวปรารภนา จุลศิริวัฒนวงศ์ : ละครคณะปรีดาลัยของพระนางเธอลักษมีลาวัน
(H.S.H. PRINCESS LAKSAMILAWAN 'S PREEDALAI COMPANY) อ. ที่ปรึกษา :
อาจารย์มาลินี อาชายุทธการ. จำนวน 302 หน้า. ISBN : 974-17-5956-8.

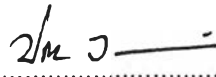
งานวิจัยเรื่อง ละครคณะปรีดาลัยของพระนางเธอลักษมีลาวัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา
พระประวัติและผลงานทางด้านนาฏศิลป์ของพระนางเธอลักษมีลาวัน ผู้ทรงก่อตั้งละครคณะปรีดาลัย
โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบของการแสดงละครเรื่อง ศรีธรรณชัช เพื่อให้เห็นรูปแบบ
การแสดงของคณะปรีดาลัยในการกำกับของพระองค์ท่าน

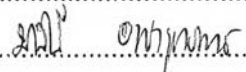
พระนางเธอลักษมีลาวัน ทรงมีความเกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์และการละครมาตั้งแต่ยังทรง
พระเยาว์ เมื่อทรงเข้าร่วมแสดงละครในราชสำนัก รับใช้ได้เบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงได้รับประสบการณ์ทางการแสดงละครเวที จนกระทั่งทรงตั้งคณะละครชื่อ
คณะปรีดาลัยขึ้นในปีพุทธศักราช 2476 จากจำนวนละครเรื่องต่างๆ ของคณะ ละครเรื่องศรีธรรณชัชเป็น
เรื่องที่แสดงเอกลักษณ์ของละครคณะปรีดาลัยได้เด่นชัดที่สุด

ผลจากการศึกษาพบว่า คณะปรีดาลัย เป็นคณะละครเอกชนคณะแรกที่ใช้นักแสดงเป็น
ชายจริงหญิงแท้ ดำเนินเรื่องด้วยการพูด เจาจา นักแสดงออกท่าทางตามธรรมชาติ ไม่มีการตีบท ละคร
แต่ละเรื่องมีระบำเสริมเรื่องที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ มีความหมายสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ลักษณะท่าทางที่ใช้
ประกอบระบำนั้นเป็นการประยุกต์ทำเด่นแบบตะวันตกมาผสมผสานกับดนตรีสากลที่ใช้ประกอบการ
แสดง เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ประกอบมีความวิจิตร ประณีต เน้นความสมจริงเป็นหลัก ฉากที่ใช้
เป็นฉากสำเร็จรูป จึงมีความสะดวกในการเปลี่ยนฉาก ทำให้สามารถดำเนินเรื่องได้อย่างรวดเร็ว ไม่ต้อง
ใช้การแสดงคั่นระหว่างเปลี่ยนฉาก

ผลงานการแสดงละครของคณะปรีดาลัย ถือเป็นต้นแบบการแสดงละครเวทีให้กับคณะ
ละครรุ่นหลังสืบมา พระนางเธอลักษมีลาวันทรงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อวงการการละครของไทยนี้
จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะศึกษารวบรวมพระประวัติและผลงานของพระองค์ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อ
เป็นการเผยแพร่และยกย่องพระเกียรติคุณของพระองค์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมไทยสืบไป

ภาควิชา นาฏศิลป์
สาขาวิชา นาฏศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อนิสิต ....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ....

4486563735 : MAJOR THAI CLASSICAL DANCE

KEY WORD: PREEDALAI / LAKSAMILAWAN

PRATTHANA JUNSIRIWATTHANAWONG:H.S.H. PRINCESS LAKSAMILAWAN 'S
PREEDALAI COMPANY.THESIS ADVISOR : MALINEE ACHAYUTTAKAN, 302 pp.
ISBN : 974-17-5956-8.

The Preedalai compony owned by H.S.H. Princess Laksamilawan who grew up with traditional Thai dance and drama. Since she entered the palace to serve King Rama VI, she has gained substantial experiences on drama production. Then she had established the Preedalai company as a private company in 1933. The objectives of this research are to reveal the history of the company and to have an insight into stage theatre composition preduced by this the company. Most of all, the purpose of the study is to differentiate those drama from other contempory dance.

"Sritanonchai" is the most interested dramd directed by Princess Laksamilawan , and has left sufficient supporting evidents for the study. "Sritanonchai" is the folk talk comedies that is the story about the adventure of Sritanonchai and his journey through 5 countries.The drama is performed by men and women dressed realistically. However, these dresses were well-designed and luxurious-decorated. To make the play went smoothly and took shorter time, many ready-to-use scenes were used in the play.

The research shows that drama produced from this the company were outstanding at that time. The Preedalai company was the first company in Thailand that produced the spoken drama. The company was also the first private company of which the drama were performed by both actors and actresses. Their movements were natural. Moreover, the drama was composed of supporting dances with their debut in Thailand. These dances were developed from western dance. The music was from western instrument.

The drama of The H.S.H. Princess Laksamilawan's Preedalai compony is believed to be the one step of the theatre in Thailand. They have become models for the Thai theatre. Princess Laksamilawan had an important role in Thai theatre. So it is worth publishing her bibiography and her works to acknowledge and honor her to the public.

Department Dance

Student's signature .....

Field of study Thai classical dance

Advisor's signature .....

Academic year 2004

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องละครคณะปริดาลัยของพระนางเธอลักษมีลาวัณ เกิดขึ้นได้ก็ด้วย ศาสตราจารย์ ดร.สุพล วิรุฬห์รักษ์ ท่านเป็นผู้จุดประกายหยิบยกพระนามของพระนางเธอลักษมีลาวัณ ให้ผู้วิจัยได้ศึกษา พร้อมทั้งชี้แนะแนวทางในการศึกษาวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ จนกระทั่งสามารถรวบรวม และวิเคราะห์ผลงานของพระองค์ท่านเป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์นี้ได้

ความช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายท่านนั้น ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระทัย หม่อมเจ้าหญิง ฤดีวรวรรณ วรวรรณ และขอขอบพระคุณท่านผู้หญิงวรวรรณพิมล ศรีเทพ, คุณมนิต คเนจร ณ อยุธยา, คุณสำหรี ไชยาคำ, อาจารย์สัมพันธ์ พันธุ์มณี, คุณราตรี สุนทรปักษิน, คุณชาติ เขี่ยมกระสินธุ์, คุณอารีย์ นักดนตรี, คุณสุพล โทณะวนิก รวมถึงผู้ที่ไม่ได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้ ที่ได้เมตตาสละเวลาอันมีค่าทบทวน ความทรงจำในอดีตที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีอาจารย์มาลินี อาชายุทธการ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้วิจัยใคร่ขอ ขอบพระคุณความละเอียดลออในการตรวจแก้และแนะนำจุดบกพร่องต่างๆ ให้ จนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์

อนึ่ง ขณะผู้วิจัยกำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเป็นรูปเล่มนั้น ผู้วิจัยได้รับความเมตตา เกื้อหนุนและความสะดวกต่างๆ จากบุคคลหลายท่านที่ผู้วิจัยไม่สามารถละเลย ที่จะออกนาม ณ ที่นี้ได้ กราบขอบพระคุณบุญคุณอันหาที่สุดไม่ได้ของคุณพัลลภา จุลศิริวัฒนวงศ์ มารดาผู้เป็นดังพรหมของผู้วิจัย ขอขอบพระคุณความอุดมสมบูรณ์จากครอบครัวทัศนานุตริยกุล ที่มีให้ ผู้วิจัยอย่างไม่ขาดสาย ขอขอบคุณความห่วงใยและกำลังใจจากอาจารย์ พี่และเพื่อนร่วมรุ่น ทั้ง 11 ท่าน ขอขอบคุณคุณวรกมล เหมศรีชาติ และคุณสุภาพร คำยุธาที่คอยอยู่เป็นเพื่อนให้คำปรึกษาขณะผู้วิจัยเขียน วิทยานิพนธ์ ขอชื่นใจจากคุณเอี่ยมเนตร เอี่ยมอมิ เพื่อนใหม่ขณะเก็บข้อมูลนอกสถานที่ และความ ขอบคุณในท้ายที่สุดนี้ สำหรับผู้ที่ผู้วิจัยมิได้เอียนามถึง

ในภายภาคหน้าหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาสืบไป ผู้วิจัยใคร่ขอ ถวายคุณความดีที่จักมีทั้งหมดแต่ พระนางเธอลักษมีลาวัณ เจ้านายพระนามไพเราะผู้เป็นแรงบันดาลใจ ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญแผนผัง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 พระประวัติและผลงานของพระนางเชลลิกษมีลาวัณ	9
2.1 พระประวัติพระนางเชลลิกษมีลาวัณ	9
2.2 พระนางเชลลิกษมีลาวัณ กับผลงานทางด้านนาฏศิลป์	25
- ผลงานทางด้านการแสดง	25
- ผลงานทางด้านการประพันธ์	43
- ผลงานทางด้านการกำกับการแสดง	53
- การสนับสนุนงานทางด้านนาฏศิลป์และด้านอื่น ๆ	54
บทที่ 3 การแสดงละครของคณะปรีดาลัย	58
3.1 ประวัติคณะปรีดาลัย ตั้งแต่ปีพ.ศ.2476 – 2486	58
3.2 องค์ประกอบในการแสดง	62
- เรื่องที่ใช้ในการแสดง	62
- ระเบียบประกอบการแสดง	66
- การคัดเลือกนักแสดงและนักแสดงในคณะ	80

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
- ลำดับขั้นตอนในการแสดง	82
- วิธีการแสดง	83
- เพลงและดนตรีประกอบการแสดง	83
- ฉาก แสง เสียงและอุปกรณ์ประกอบฉาก	84
- สถานที่แสดง	84
- การฝึกซ้อม	85
- การแต่งกาย	86
- การแต่งหน้า	86
- ระยะเวลาในการแสดง	86
- การจัดการ	86
- การประชาสัมพันธ์	87
3.3 ละครของคนะปรีดาลัย	88
บทที่ 4 ละครเรื่องศรีธนญชัย	103
4.1 ความเป็นมาของศรีธนญชัย	103
4.2 บทละครเรื่องศรีธนญชัย	103
4.3 องค์ประกอบของการแสดงละครเรื่องศรีธนญชัย	110
4.4 รูปแบบและวิธีการแสดง	123
4.5 របាំประกอบละคร	124
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	143
รายการอ้างอิง	151
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก พระนางเธอลักษมีลาวัณและพระประยูรญาติ	156
ภาคผนวก ข บันทึกตราประจำพระองค์ของ พระนางเธอพระนางเธอลักษมีลาวัณ	161

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ค อาเศียรวาท พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนานแด่พระนางเธอลักษมีลาวัณ	164
ภาคผนวก ง ภาพสถานที่ประทับของพระนางเธอลักษมีลาวัณ	171
ภาคผนวก จ พระนิพนธ์บทกลอนของพระนางเธอลักษมีลาวัณ	178
ภาคผนวก ฉ พระนิพนธ์บทละครของพระนางเธอลักษมีลาวัณ	187
ภาคผนวก ช ภาพการแสดงของคณะปรีดาสัย	254
ภาคผนวก ซ บทละครเรื่องศรอนงค์	262
ภาคผนวก ฌ ภาพศิลปินและผู้ทรงคุณวุฒิ	293
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	302

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่	หน้า
1 แผนผังแสดงสายเชื้อพระวงศ์ของพระนางเธอลักษมีลาวัณ	10
2 แผนผังบริเวณวังในชอยพระนาง	21
3 แผนผังชี้ความสับสนเรื่องต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงของคณะปรีดาลัย	101

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
1 พระนางเธอลักษมีลาวัณ	9
2 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระนางเธอลักษมีลาวัณ	16
3 ตราประจำพระองค์ของพระนางเธอลักษมีลาวัณ	18
4 พระตำหนักของพระนางเธอลักษมีลาวัณในปัจจุบัน	22
5 บริเวณที่เคยเป็นพระตำหนักลักษมีวิลาส	24
6 ละครพูดเรื่องกลแตก	27
7 ละครพูดเรื่องกลแตก	28
8 ละครพูดเรื่องกลแตก	29
9 ละครพูดเรื่องกลแตก	30
10 ละครพูดเรื่องหัวใจนักรบ องค์ที่ 1	33
11 ละครพูดเรื่องหัวใจนักรบ องค์ที่ 2	34
12 ละครพูดเรื่องหัวใจนักรบ องค์ที่ 3	35
13 ละครพูดเรื่องโพงพาง	36
14 ละครพูดเรื่องโพงพางตอนจบของเรื่อง	37
15 ละครพูดเรื่องหลวงจำเนียรเดินทาง	40
16 ละครพูดเรื่องหลวงจำเนียรเดินทาง	41
17 ฉากระบำฟากฟ้า	68
18 ระบำพัด	70
19 ระบำยี่ปี่	71
20 ระบำฮาวาย	73
21 ระบำสเปน	77
22 ระบำไก่	78
23 ระบำชานา	79
24 ระบำผีเสื้อ	80
25 หญิงชาวจีนกับศรีธนญชัย	114
26 หญิงสาวชาวจีน	115

สารบัญญภาพ (ต่อ)

	ภาพประกอบ	หน้า
27	เครื่องแต่งกายของนักแสดงระบำยิปซี	116
28	เครื่องแต่งกายนักแสดงระบำมินิวเอ็ท	117
29	นักแสดงระบำฮาวาย	118
30	ฉากศรีธนญชัยถูกจับถ่วงน้ำ	120
31	บรรยากาศร้านอาหารในเมืองจีน	121
32	ฉากด้านนอกของพระมหาราชวัง	122
33	ระบำพัด 1	124
34	ระบำพัด 2	125
35	ระบำยิปซี 1	127
36	ระบำยิปซี 2	128
37	ระบำยิปซี 3	129
38	ระบำยิปซี 4	130
39	การเดินรำของชาวยิปซี	132
40	Tambourine เครื่องดนตรีประกอบจังหวะและการเดินรำของชาวยิปซี	133
44	Tambourine เครื่องดนตรีประกอบจังหวะของชาวยิปซี	133
42	ระบำมินิวเอ็ท	134
43	ระบำฮาวาย 1	135
44	ระบำฮาวาย 2	136
45	ระบำนิโกร แถวหน้ากระดาน	137
46	ระบำนิโกร ทำเดินคู่	138
47	ระบำนิโกร	139
48	ระบำนิโกร แถวสลัฟพื้นปลา	140